Valiokunnan lausunto LaVL 1/2018 vp– HE 149/2017 vp

Lakivaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle Kanadan sekä Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden välisen laaja-alaisen talous- ja kauppasopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi

Ulkoasiainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle Kanadan sekä Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden välisen laaja-alaisen talous- ja kauppasopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi (HE 149/ 2017 vp): Asia on saapunut lakivaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava ulkoasiainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- kaupallinen neuvos Maria Pohjanpalo, ulkoministeriö
- yksikönpäällikkö Pasi-Heikki Vaaranmaa, ulkoministeriö
- lainsäädäntöneuvos Maarit Leppänen, oikeusministeriö
- lainsäädäntöneuvos Sonya Walkila, oikeusministeriö
- oikeusneuvos Mika Ilveskero, korkein oikeus
- oikeusneuvos Niilo Jääskinen, korkein hallinto-oikeus
- yliopisto-opettaja Martin Björklund, Helsingin yliopisto
- professori Martti Koskenniemi
- oikeusneuvos Gustaf Möller

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:
- Akava ry
- Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- Kuluttajaliitto - Konsumentförbundet ry
- Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
- Suomen Yrittäjät ry
- Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry
- TTIP-verkosto
- professori Kim Talus, Itä-Suomen yliopisto

Valmis
5.0

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Euroopan unioni ja Kanada ovat neuvotelleet laaja-alaisen talous- ja kauppasopimuksen (CETA-sopimus). CETA-sopimus on niin kutsuttu sekasopimus, jonka tekemiseen osallistuvat sekä unioni että sen jäsenvaltiot. Hallituksen esityksessä on kyse eduskunnan suostumuksen hankkimisesta sopimukselle siltä osin kuin se kuuluu Suomen toimivaltaan. Esitys sisältää lakiehdotuksen sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta.

Se, miten toimivalta CETA-sopimuksessa jakautuu EU:n ja sen jäsenvaltioiden välillä, ei ole täysin yksiselitteinen. Unionilla katsotaan olevan toimivaltaa muun muassa yhteistä kauppapolitiikkaa koskevan SEUT 207 artiklan sekä pääomien vapaata liikkuvuutta koskevan SEUT 63—66 artiklan perusteella (HE, s. 64). Hallituksen esityksen perusteluissa käsitellään EU-tuomioistuimen 16.5.2017 antamaa lausuntoa (2/15) unionin ja Singaporen välisestä vapaakauppasopimuksesta, jossa tuomioistuin on katsonut, että sijoittajan ja valtion riitojenratkaisumenettelyä koskevat määräykset kuuluvat unionin ja sen jäsenvaltioiden kanssa jaetun toimivallan alaan. Hallituksen esityksessä katsotaan, että vaikka CETA-sopimus ja Singapore-sopimus sisältävät samanlaisia elementtejä, sopimusten määräykset eroavat toisistaan, minkä vuoksi Singapore-lausunnossa esitettyjä kannanottoja ei voida suoraan soveltaa CETA-sopimuksen toimivallan arviointiin (s. 64). Johtopäätöksenä kuitenkin on, että muut kuin suorat ulkomaiset sijoitukset eivät kuulu unionin yksinomaiseen toimivaltaan samoin kuin sijoittajan ja valtion välisen sijoitusriitojenratkaisun hyväksyminen (s. 65).

Euroopan unioni ja sen jäsenvaltiot sekä Kanada ovat antaneet CETA-sopimuksesta yhteisen tulkitsevan välineen, jossa selitetään, mitä Kanada sekä Euroopan unioni ja sen jäsenvaltiot sopivat tietyistä CETA-sopimuksen määräyksistä, ja esitetään niiden sovittu tulkinta. Näitä kysymyksiä ovat erityisesti sopimuksen vaikutus hallitusten kykyyn harjoittaa sääntelyä yleisen edun nimissä sekä määräykset investointisuojasta ja riidanratkaisusta. Perustuslakivaliokunta on esityksestä antamassaan lausunnossa katsonut, että eduskunnan suostumus on tarpeen myös tulkitsevalle välineelle (PeVL 61/2017 vp, s. 3). Perustuslakivaliokunta on myös arvioinut, että CETA-sopimuksen määräykset perustettavasta tuomioistuinjärjestelmästä eivät muodosta Suomen täysivaltaisuuden kannalta merkittävää toimivallan siirtoa kansainväliselle toimielimelle (s. 4).

CETA-sopimus on kunnianhimoinen sopimus, joka pyrkii laaja-alaiseen ja vastavuoroiseen tavara- ja palvelukaupan ja sijoitusten vapauttamiseen unionin ja Kanadan välillä. Lakivaliokunta suhtautuu sopimukseen sinällään myönteisesti, sillä suomalaisten yritysten viennin ja markkinoillepääsyn edistäminen on tärkeää. Lakivaliokunta keskittyy lausunnossaan omaa toimialaansa koskeviin kysymyksiin, erityisesti sijoittajan suojaan ja riitojenratkaisuun.

Sijoitusten syrjimätön kohtelu ja suoja

Investointisuojasopimuksilla pyritään houkuttelemaan investointeja ja lisäämään investointeihin liittyvää ennakoitavuutta ja oikeusvarmuutta. Niillä pyritään turvaamaan sijoittajan oikeus korvaukseen, jos sijoituksen kohdevaltio esimerkiksi muuttaa syrjivästi lainsäädäntöään tai aiheuttaa muulla toimenpiteellä sijoittajalle vahinkoa.

CETA-sopimuksen määräyksillä pyritään turvaamaan syrjimätön kansallinen kohtelu toiselle osapuolelle sekä edistämään sijoitusten suojaa (C ja D jakso). Sopimuksessa todetaan nimenomaisesti, että osapuolet vahvistavat oikeutensa toteuttaa alueellaan sääntelyä oikeutettujen politiikan tavoitteiden saavuttamiseksi, kuten kansanterveyden, turvallisuuden tai ympäristön suojelemiseksi, sosiaalista suojelua tai kuluttajansuojaa varten. Lisäksi selkeytetään, että pelkästään se, että osapuoli sääntelee tavalla, joka vaikuttaa kielteisesti sijoitukseen tai muuttaa sijoittajan odotuksia, ei merkitse velvollisuuden rikkomista. CETA-sopimuksessa on myös tarkennettu investointisuojasopimuksissa yleisesti sovittua toisesta sopimusvaltiosta tehtyjen sijoitusten oikeudenmukaisen ja tasapuolisen kohtelun määritelmää sekä välittömän ja välillisen pakkolunastuksen määritelmiä.

Lakivaliokunta pitää tärkeänä, että sopimuksessa valtiolle varmistetaan täysi oikeus ja tosiasiallinen mahdollisuus legitiimiin julkisen edun nimissä tehtyyn tehokkaaseen sääntelyyn. On myös myönteistä, että siinä on tarkennettu investointisopimuksissa yleisesti käytettyjä epämääräisiä käsitteitä.

Sijoittajan ja valtion välinen riitojenratkaisu

CETA-sopimukseen on EU:n esityksestä sisällytetty uusi investointituomioistuinjärjestelmä, joka perustuu pysyviin ja riippumattomiin puitteisiin (F jakso). Nimestään huolimatta investointituomioistuin ei kuitenkaan ole varsinainen tuomioistuin, vaan pysyväisluonteinen välitystuomioistuin, johon sisältyy muutoksenhakumahdollisuus. Sopimusrikkomustilanteissa tuomioistuin voi määrätä korvauksen maksamisesta tai omaisuuden palauttamisesta. Tuomioistuimen ratkaisut ovat pysyviä ja lopullisia.

CETA-sopimukseen sisällytetty uusi investointisuojajärjestelmä edustaa uutta lähestymistapaa sijoittajan ja valtion välisten riitojen ratkaisuun, sillä kyseiset riidat käsitellään yleensä riitakohtaisessa välimiesmenettelyssä, jossa riidan osapuolet valitsevat riidan ratkaisevat välimiehet. Tällaista riitojenratkaisua on arvosteltu muun muassa menettelyn riippumattomuuden ja avoimuuden puutteesta tai niiden rajallisuudesta. Uudella investointituomioistuinjärjestelmällä on tarkoitus vastata tähän arvosteluun. Näin esimerkiksi tuomioistuinten jäsenet nimitetään määräajaksi ja asiat jaettaisiin jäsenille käsiteltäviksi sattumanvaraisesti. Tuomioistuinten jäseniä koskevat myös tiukat eettiset säännöt heidän riippumattomuutensa ja puolueettomuutensa varmistamiseksi.

Samaan aikaan, kun uusi investointituomioistuinjärjestelmä sisällytettiin CETA-sopimukseen, unioni neuvotteli Yhdysvaltojen kanssa vastaavanlaisen investointituomioistuinjärjestelmän sisällyttämisestä TTIP-sopimukseen. TTIP-neuvottelut ovat sittemmin kariutuneet.

Lakivaliokunnan TTIP-sopimusta koskevissa asiantuntijakuulemisissa neuvoteltua investointisuojaa ja siihen liittyvää riitojenratkaisua arvosteltiin voimakkaasti muun muassa sen vuoksi, että sopimuksen katsottiin puuttuvan olennaisesti julkisen vallan sääntelyoikeuteen keskeisillä yhteiskunnan aloilla ja siirtävän julkisen vallan tehtävien ja toimien arvioinnin ulkomaille (LaVL 6/2016 vp, s. 4). Ylipäänsä mahdollisuuden siitä, että ulkomainen sijoittaja voi vaatia valtion lainsäädännön ja viranomaistoimien saattamista ulkomaisessa menettelyssä arvioitavaksi, nähtiin

tarjoavan mahdollisuuden painostaa viranomaisia. Tämän arvioitiin vahvistavan ulkomaisen sijoittajan neuvotteluasemaa suhteessa julkiseen valtaan ja kotimaisiin sijoittajiin.

Lakivaliokunta katsoi TTIP-lausunnossaan, että vaikka nykyisissä investointisuojasopimuksissa on yleensä sovittu erityisestä riitojenratkaisumekanismista, Euroopan unionin jäsenvaltiot ja Yhdysvallat ovat demokratioita ja kehittyneitä oikeusvaltioita, joiden kansallisiin tuomioistuimiin riitojen ratkaisussa tulee lähtökohtaisesti voida luottaa (LaVL 6/2016 vp, s. 4—5). Lakivaliokunta yhtyi lausunnossaan suuren valiokunnan aiemmin esittämään arvioon siitä, että kehittyneissä oikeusjärjestelmissä riitojenratkaisumenettelyllä ei ole oikeusturvan saatavuuden kannalta vastaavaa lisäarvoa kuin aikaisemmin kehitysmaiden kanssa solmituissa investointisuojasopimuksissa (SuVL 1/2014 vp). Mainituista syistä lakivaliokunta katsoi, että unionin ja Yhdysvaltojen välillä ei välttämättä ole tarpeen eikä perusteltua sopia erityisestä riitojenratkaisusta investointisuojariitojen käsittelyä varten, vaan tällaisten riitojen käsittelemistä kansallisissa tuomioistuimissa tulisi oikeusvaltioiden välillä pyrkiä pikemminkin edistämään, ja että investointisuojariitojen käsittelemisen kansallisissa tuomioistuimissa tulisi olla ensisijainen ratkaisu. Valiokunnan mielestä TTIP-sopimuksen jatkoneuvotteluissa olisi näin ollen tullut arvioida, olisiko vapaakauppasopimusta mahdollista toteuttaa ilman erillistä riitojenratkaisumenetelmää ja luottaa kansallisten oikeusjärjestelmien toimivuuteen.

Toisaalta lakivaliokunta näki komission TTIP-sopimuksen yhteydessä esittämässä uudessa investointiriitojen ratkaisumenettelyssä useita myönteisiä elementtejä riitakohtaiseen välimiesmenettelyyn verrattuna (LaVL 6/2016 vp, s. 6—8), sillä uuden menettelyn katsottiin tuovan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin elementtejä riidanratkaisuun sekä tukevan tuomareiden riippumattomuutta ja tätä kautta edistävän yleistä luottamusta tuomioistuimen toimintaan. Lakivaliokunta kuitenkin katsoi, että komission esittämään uuteen tuomioistuinjärjestelmään liittyi avoimia kysymyksiä, kuten yhteensopivuus EU-oikeuden kanssa. Myöskään suhdetta kansallisiin tuomioistuimiin ei ollut ratkaistu selkeästi.

Lakivaliokunnan mielestä sen edellä viittaamat ja muutoinkin TTIP-lausuntoon sisältyvät periaatteelliset ja sisällölliset kannanotot olisivat olleet merkityksellisiä myös CETA-sopimusta neuvoteltaessa. Uutta investointituomioistuinjärjestelmää koskevat määräykset sisällytettiin CETA-sopimukseen kuitenkin keväällä 2016 vasta sopimuksen oikeudellisen tarkastuksen yhteydessä sen jälkeen, kun neuvottelut osapuolten välillä oli saatu päätökseen ja sopimus oli parafoitu vuonna 2014. Unionin jäsenvaltioilla ei siten ole käytännössä ollut mahdollisuuksia vaikuttaa asiaa koskevien määräysten sisältöön. Valiokunta pitää tätä valitettavana ottaen huomioon edellä esitetyt huomiot ja kyseisten määräysten kuuluminen unionin ja sen jäsenvaltioiden jaetun toimivallan alaan.

Edellä olevin huomioin lakivaliokunta toteaa, että CETA-sopimukseen sisällytetty riitojenratkaisujärjestelmä on kuitenkin edistysaskel riitakohtaiseen välimiesmenettelyyn verrattuna, sillä siinä on onnistuttu yhdistämään tuomioistuin- ja välimiesmenettelyn parhaimpia piirteitä. Lisäksi on myönteistä, että CETA-sopimus ei anna etuoikeutta vedota uuteen investointituomioistuinjärjestelmään, vaan sijoittajat voivat sen sijaan hakea käytettävissä olevia muutoksenhakumenettelyjä kansallisissa tuomioistuimissa (yhteinen tulkitseva väline 6. a). On myös otettava huomioon, että CETA-sopimus on seurausta Suomen jäsenyydestä EU:ssa (HE, s. 70). Saamaansa selvitystä kokonaisuutena arvioituaan lakivaliokunta on tässä yhteydessä päätynyt katsomaan, ettei CETA-

sopimukseen sisältyvä sijoittajan ja valtion välinen riitojenratkaisu muodosta estettä hyväksyä puheena olevaa sopimusta ja yhteistä tulkintavälinettä niiltä osin kuin ne kuuluvat Suomen toimivaltaan.

Riitojenratkaisua koskevat CETA-sopimuksen määräykset ovat osin jääneet vaikeaselkoisiksi ja yleisluonteisiksi. Esimerkiksi muutoksenhakutuomioistuimen toimintaa ei ole määritelty yhtä tarkasti kuin varsinaisen investointituomioistuimen toimintaa. Hallituksen esityksestä ilmenee (s. 6), että sopimuksella perustetaan EU:n ja Kanadan edustajista muodostuva CETA-komitea, jonka päätehtävänä on valvoa ja helpottaa sopimuksen täytäntöönpanoa ja soveltamista sekä edistää sen tavoitteita. Komitean tehtävät liittyvät myös investointituomioistuinjärjestelmään, sillä se muun muassa nimittää tuomioistuinten jäsenet ja vahvistaa muutoksenhakutuomioistuimen toimintaa koskevat hallinnolliset, menettelylliset ja organisatoriset seikat, mukaan lukien muutoksenhakutuomioistuimen jäsenten nimitys ja kustannukset. Valiokunta pitää tärkeänä, että näissä tehtävissä kiinnitetään asianmukaista huomiota uuden investointituomioistuinjärjestelmän riippumattomuuden, asiantuntemuksen ja avoimuuden edistämiseen.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Lakivaliokunta esittää,

että ulkoasiainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 16.2.2018

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Kari Tolvanen kok
varapuheenjohtaja Eva Biaudet r
jäsen Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Tiina Elovaara sin
jäsen Katja Hänninen vas
jäsen Ari Jalonen sin
jäsen Johanna Karimäki vihr
jäsen Pia Kauma kok
jäsen Niilo Keränen kesk
jäsen Suna Kymäläinen sd
jäsen Mikko Kärnä kesk
jäsen Antero Laukkanen kd
jäsen Ilmari Nurminen sd
jäsen Juha Pylväs kesk
jäsen Antti Rantakangas kesk
jäsen Mari-Leena Talvitie kok
jäsen Ville Tavio ps

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Tuokila

ERIÄVÄ MIELIPIDE 1

Perustelut

Hallituksen esityksessä HE 149/2017 vp ehdotetaan, että eduskunta hyväksyy Kanadan sekä Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden välillä vuonna 2016 allekirjoitetun laaja-alaisen talous- ja kauppasopimuksen (CETA, Comprehensive Economic and Trade Agreement) sekä lain sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta.

Esitykseen sisältyy keskeisenä ehdotuksena, että perustetaan itsenäinen ja pysyvä sijoitustuomioistuinjärjestelmä korvaamaan välimiesmenettely riidanratkaisukeinona.

Sopimuksella perustettava tuomioistuin voi sopimuksen 8.39 artiklan mukaisesti tuomiossaan määrätä vahinkoa kärsineelle rahallisia korvauksia tai omaisuuden palauttamisen, jossa tapauksessa välitystuomiossa on määrättävä, että vastaaja voi palauttamisen sijaan maksaa rahallisia korvauksia.

Sopimus antaa Suomen oikeudenkäyttöpiiriin kuuluvaa tuomiovaltaa kyseiselle tuomioistuimelle eli uudelle ylikansalliselle toimijalle.

Hallituksen esityksen mukaan CETA-sopimuksen katsotaan edustavan merkittävää muutosta sijoitussuojasääntöihin ja niiden riitojenratkaisuun, minkä lisäksi se luo pohjaa monenvälistä sijoitustuomioistuinta koskevan pyrkimyksen kehittämiselle. Hallituksen esityksen mukaan EU ja Kanada tulevat työskentelemään tällaisen monenvälisen tuomioistuimen perustamiseksi heti, kun siihen saadaan tarvittava määrä osallistujia.

Esitetyssä järjestelmässä siirretään Suomen tuomioistuinratkaisuja koskevaa päätösvaltaa ulkomaiselle lainkäyttöelimelle. Samalla rajataan Suomen viranomaisten toimivaltaa ja eduskunnan lainsäädäntövaltaa tavalla, jonka laajuutta on vaikea etukäteen arvioida.

Riita-asian käsittelyä sijoitustuomioistuimessa ei estäisi se, että asia on jo lopullisesti ratkaistu kansallisessa tuomioistuimessa tai EU:n tuomioistuimessa. Tämä on omiaan heikentämään voimassaolevien oikeusperiaatteiden ne bis in idem -sääntöä.

Investointiriitoja koskeva riitojenratkaisujärjestelmä antaisi ulkomaiselle investoijalle Suomessa oikeuden sivuuttaa kansallinen oikeusjärjestelmämme, vaikka tähän ei ole mitään kansallisesta näkökulmasta ymmärrettävää syytä.

Järjestelmän myötä sijoituksia koskevaan hallintoon kohdistuisi investointikanteen mahdollisuudesta johtuvia paineita. Sijoitustuomioistuin voi toimia pelotteena, joka estää tai hidastaa demokraattista lainsäädäntöprosessia ja estää kuluttajansuojan tai kestävän kehityksen edistämistä.

Oikeudenkäytön kannalta ja kotimaisten sijoittajien näkökulmasta päädytään eriarvoiseen tilanteeseen, koska suomalaisen tai toisesta EU-valtiosta peräisin olevan tahon pitää jatkossakin ensin edetä valitusasiassaan normaalissa hallinto-oikeuden mukaisessa järjestyksessä, jos hän haluaa

osoittaa esimerkiksi hallintopäätöksen olevan laiton. Järjestelmä voi johtaa ulkomaisten sijoitusten parempaan kohteluun kotimaisiin sijoituksiin nähden.

Vapaa kilpailu ja kaupankäynnin esteiden purkaminen ovat kannatettavaa kehitystä, mutta ei ole esitetty perusteltua syytä sille, mikseivät suomalaiset tuomioistuimet edelleenkin voisi ratkoa valtion ja sijoittajan välisiä oikeusriitoja. Kauppasopimuksiin perustuvaa kansainvälistä riitakohtaista välimiesmenettelyä taas voidaan kehittää ilman pysyvän sijoitustuomioistuimen perustamista.

Kyseessä oleva sopimus tulisi uudelleen neuvotella ilman, että luodaan uutta sijoitustuomioistuinta.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitän,

että eduskunta ei hyväksy hallituksen esityksessä tarkoitettua sopimusta siltä osin kuin se kuuluu Suomen toimivaltaan ja

että lakiehdotus hylätään.

Helsingissä 16.2.2018

Ville Tavio ps

ERIÄVÄ MIELIPIDE 2

Perustelut

Lakivaliokunta on käsitellyt Euroopan unionin ja Kanadan väliseen laaja-alaiseen talous- ja kauppasopimukseen (CETA) liittyvää hallituksen esitystä, jossa kyse on eduskunnan suostumuksen hankkimisesta sopimukselle siltä osin kuin se kuuluu Suomen toimivaltaan. Kuten valiokunta on lausunnossaan todennut, toimivallan jakautuminen CETA-sopimuksessa EU:n ja sen jäsenvaltioiden välillä ei ole täysin yksiselitteinen. Epäselviä ovat erityisesti sopimuksen vaikutus kansallisiin lainsäädäntötoimiin yleisen edun nimissä sekä määräykset investointisuojasta ja riidanratkaisusta.

Investointisuojasopimuksella pyritään turvaamaan sijoittajan oikeus korvaukseen, jos sijoituksen kohdevaltio esimerkiksi muuttaa syrjivästi lainsäädäntöään tai aiheuttaa muulla toimenpiteellä sijoittajalle vahinkoa. Investointisuojamääräysten kannatettavuutta perustellaan sillä, että sopimuksessa turvataan aiempaa laajemmin valtion sääntelyoikeus ja ei-taloudelliset yhteiskunnalliset edut. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että työoikeutta, ympäristöä ja investointeja koskeva sääntely olisi tavoiteltavassa tasapainossa. Sopimuksessa turvataan ensisijaisesti ja tehokkaasti sijoittajan oikeudet: useat sopimusmääräykset antavat sijoittajalle laajan suojan, jota vahvistaa sijoittajan oikeus vedota ylikansalliseen investointituomioistuimeen. Sen sijaan valtion sääntelyoikeutta ja ei-taloudellisia yhteiskunnallisia etuja koskevat sopimuslausekkeet ovat huomattavasti tehottomampia. Näitä määräyksiä ei ole muotoiltu oikeuksiksi vaan hyvin yleisluonteisiksi ja periaatteenomaisiksi.

CETA-sopimukseen sisällytetyt valtion sääntelyoikeuden vahvistamislausekkeet eivät luo valtiolle ehdotonta oikeutta tiukentaa esimerkiksi ympäristösääntelyään, vaan tästä voi edelleen seurata huomattava vahingonkorvausvelvollisuus. Sopimukseen tehdyt tarkennukset, sijoitusten oikeudenmukaisen ja tasapuolisen kohtelun sekä välittömän ja välillisen pakkolunastuksen määritelmiin, eivät poista sitä ongelmaa, että kyseisien sopimusmääräysten nojalla voidaan rajoittaa ennakoimattomasti ja epätasapuolisesti julkisen vallan käyttöä.

Lakivaliokunnan TTIP-sopimusta koskevissa asiantuntijakuulemisissa neuvoteltua investointisuojaa ja siihen liittyvää riitojenratkaisua arvosteltiin voimakkaasti muun muassa sen vuoksi, että sopimuksen katsottiin puuttuvan olennaisesti julkisen vallan sääntelyoikeuteen keskeisillä yhteiskunnan aloilla ja siirtävän julkisen vallan tehtävien ja toimien arvioinnin ulkomaille. Tämän arvioitiin vahvistavan ulkomaisen sijoittajan neuvotteluasemaa suhteessa julkiseen valtaan ja kotimaisiin sijoittajiin. Niille avautuisi tärkeä mahdollisuus kansallisten viranomaisten painostamiseen laadittaessa uutta lainsäädäntöä tai hallinto- tai tuomioistuinpäätöksiä. Kaikki se periaatteellinen kritiikki, joka on kohdistunut sijoittajansuojaan TTIP- ja CETA-sopimusten yhteydessä, soveltuu myös esitettyyn investointituomioistuimeen.

Investointituomioistuimen käyttöönotto ei muuta sitä, että CETA-sopimuksella rajoitetaan valtion julkista valtaa ulkomaisen sijoittajan edun nimissä. Järjestelmä, jossa vain toisen osapuolen oikeudet on turvattu tehokkain sopimusmääräyksin, joita vahvistaa yksipuolinen kanneoikeus kansainväliseen tuomioistuimeen, ei turvaa valtion julkisten etujen ja sijoittajan oikeuksien tasa-

puolista toteutumista. Mitään muuta oikeushyvää, kuten ihmisoikeuksia ja ympäristöä, ei ole turvattu yhtäläisellä institutionaalisella tuella, minkä vuoksi lienee selvää, että nämä oikeushyvät ovat heikommassa asemassa kuin sijoittajan oikeudet. Jotta investointituomioistuin olisi parannus nykytilanteeseen, olisi edellytettävä, että kanneoikeus olisi yritysten lisäksi myös valtioilla ja esimerkiksi kansalaisjärjestöillä. Lisäksi olisi mahdollistettava kanteiden nostaminen sijoittajia vastaan.

Yksi keskeisimmistä CETA:n investointimääräyksiin liittyvistä kysymyksistä on, minkä takia ulkomaiselle sijoittajalle ja omaisuudensuojalle halutaan turvata huomattavasti vahvempi asema kuin muille oikeussubjekteille, kuten valtioille, sekä muille oikeushyville, kuten ihmisoikeuksille ja ympäristölle. Ulkomaisen sijoittajan kanneoikeus on luonteeltaan ainutlaatuinen kansainvälisessä oikeudessa, joten miksi haluamme antaa ulkomaisille sijoittajille poikkeuksellisen oikeuden sivuuttaa demokraattiset kansalliset tuomioistuimet. Investointiriitojen käsittelemistä kansallisissa tuomioistuimissa tulisi pyrkiä edistämään, ja sen tulisi olla ensisijainen ratkaisu. Tämä tavoite ei toteudu tehokkaasti, jollei edellytys kansallisten oikeuskeinojen loppuun käyttämisestä ennen valituksen kansainvälistä käsittelyä ole sitova.

Kuten lakivaliokunta on todennut lausunnossaan, uutta investointituomioistuinjärjestelmää koskevat määräykset sisällytettiin CETA-sopimukseen keväällä 2016 vasta sopimuksen oikeudellisen tarkastuksen yhteydessä. Näin ollen EU:n jäsenvaltioilla ei siten ole ollut mahdollisuuksia vaikuttaa asiaa koskevien määräysten sisältöön. Tämä on todella valitettavaa ottaen huomioon jo aiemmin TTIP-sopimuksen yhteydessä sekä nyt esitetty periaatteellinen ja sisällöllinen kritiikki sekä kyseisten määräysten kuuluminen unionin ja sen jäsenvaltioiden jaetun toimivallan alaan.

Lakivaliokunta on päätynyt lausunnossaan katsomaan, "ettei sijoittajan ja valtion välinen riitojenratkaisumenettely muodosta estettä hyväksyä sopimusta ja yhteistä tulkintavälinettä niiltä osin kuin ne kuuluvat Suomen toimivaltaan". Tämä on mielestämme väärä johtopäätös. Pikemminkin Suomen tulee edellyttää, ettei CETA-sopimukseen sen oikeudellisen tarkastuksen yhteydessä lisätty sijoittajan ja valtioiden välinen riitojenratkaisumenettely ole hyväksyttävissä. EU:n ja Kanadan osalta kansalliset tuomioistuimet riittävät riitojen ratkaisuihin. Valiokunnan aiemmin lausumat kriittiset lausunnot koskien TTIP:n riitojenratkaisumekanismia koskevat yhtä lailla CETA-sopimusta.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että eduskunta ei hyväksy CETA-sopimusta siltä osin kuin se kuuluu Suomen toimivaltaan ja

että lakiehdotus hylätään.

Helsingissä 16.2.2018

Johanna Karimäki vihr
Katja Hänninen vas